

Otwartość w nauce i edukacji w pracy bibliotekarza akademickiego

Ewa Witkowska
Biblioteka Uniwersytecka
im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku

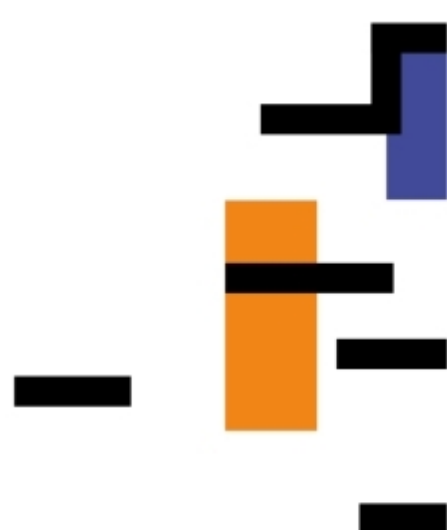

**Fundusze
Europejskie**
Polska Cyfrowa

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

Projekt SpołED w Bibliotece

W BIBLIOTECE

Centrum Cyfrowe

- ❖ Projekt skierowany do bibliotekarzy z całej Polski
- ❖ Cel to rozwój kompetencji cyfrowych
- ❖ Czas trwania: 2019-2021
- ❖ Finansowanie z Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa
- ❖ Centrum Cyfrowe - rzecznictwo, otwarta kultura, otwarta edukacja, Creative Commons
- ❖ Wsparcie: [Centrum Edukacji Obywatelskiej \(CEO\)](#), największa pozarządowa organizacja edukacyjna w Polsce

[Noc Bibliotek 2020 u nas!](#)

Autor: rzeczywobrazkowe

Tydzień Otwartej Edukacji

W BIBLIOTECE

1 - 5 marca 2021

- ❖ Wydarzenie zainicjowane w 2013 roku przez [Open Education Consortium](#)
- ❖ Cel to promocja otwartych zasobów, narzędzi i praktyk edukacyjnych oraz popularyzacja wiedzy na temat ruchu otwartej edukacji
- ❖ W Polsce koordynatorem wydarzenia jest [Koalicja Otwartej Edukacji](#)

Jak rozumiemy otwartość?

- otwartość na odbiorcę - np. badanie potrzeb, elastyczny regulamin
- otwartość na osoby o szczególnych potrzebach - np, brak barier
- otwartość jako swobodne dzielenie się (aspekty technologiczne, prawne itd.)
- otwartość na zmiany i gotowość adaptowania się do nowych okoliczności - np. biblioteki wobec rewolucji technologicznej

Otwartość w aspekcie prawnym

„Otwartość w aspekcie prawnym to powszechny dostęp do danej treści zagwarantowany w szczególności w przepisach prawa, pozwalający na ich swobodne ponowne wykorzystanie. Na tak rozumianą otwartość nakłada się także aspekt techniczny (udostępnienie treści w sposób dający wszystkim użytkownikom takie same możliwości korzystania, niezależnie od posiadanej i używanej technologii) oraz aspekt finansowy (udostępnienie nieodpłatne) „

Ruch Open Access

- Międzynarodowa inicjatywa społeczna zakładająca bezpłatne, pełnotekstowe udostępnianie efektów pracy naukowej
- [Kalendarium w Open Access Directory](#)
- [Kalendarium rozwoju ruchu OA w Polsce](#)
- Działania:
 - Free Software Movement – Ruch wolnego oprogramowania – 1985
 - Open Access Movement – Ruch otwartej nauki – 1990
 - Open Source Movement – Ruch otwartego oprogramowania – 1998
 - Open Educational Resources Movement – Ruch na rzecz otwartych zasobów edukacyjnych – 2002
 - Free Culture Movement – Ruch wolnej kultury – 2004

Ruch Open Access

- [Deklaracje i oświadczenia](#)
- [Budapesztańska Inicjatywa Wolnego Dostępu](#) (14 lutego 2002) i [Budapeszteńska inicjatywa otwartego dostępu do wiedzy po dziesięciu latach: ustawienie domyślne - otwartość](#) - pierwsze użycie terminu „open access”, wspólne definicje, modele zielony i złoty
- [Oświadczenie z Bethesda w sprawie publikowania w otwartym dostępie](#) (20 czerwca 2003) - określenie zasad szybkiego i darmowego dostępu do wiedzy, podmioty wspierające
- [Deklaracja Berlińska w sprawie otwartego dostępu do wiedzy w naukach ścisłych i humanistyce](#) (22 października 2003) - rola Internetu jako podstawy dla globalnie pojętej wiedzy

Poziomy otwartości

Domena publiczna, wolne licencje
(CC-BY, CC-BY-SA i adekwatne)

Pełna otwartość/wolna publikacja – dostępna bezpłatnie wraz z gwarancją pełnego prawa do wykorzystania, kopiowania, dystrybuowania, przerabiania, itp.

Licencje CC z warunkami NC
i/lub analogiczne

Publikacja częściowo otwarta – dostępna bezpłatnie z możliwością ponownego wykorzystania, ale ograniczona warunkami typu niekomercyjnego, bez utworów zależnych.

Open Access/Wszystkie prawa zastrzeżone

Publikacja Open Access – publikacja dostępna na stronie internetowej bez kontroli dostępu, ale bez zagwarantowania swobód wykorzystania treści - czyli na zasadzie „Pełne prawa zastrzeżone”.

Wszystkie prawa zastrzeżone + limity
dostępu – logowanie, rejestracja, wniesione
opłaty, systemy zabezpieczeń DRM

Publikacja zamknięta – tradycyjna (płatny druk) lub elektroniczna, ale objęta kontrolą dostępu do treści; wymaga logowania, rejestracji, wniesienia opłaty, często z zastosowaniem systemu DRM.

Prawo autorskie

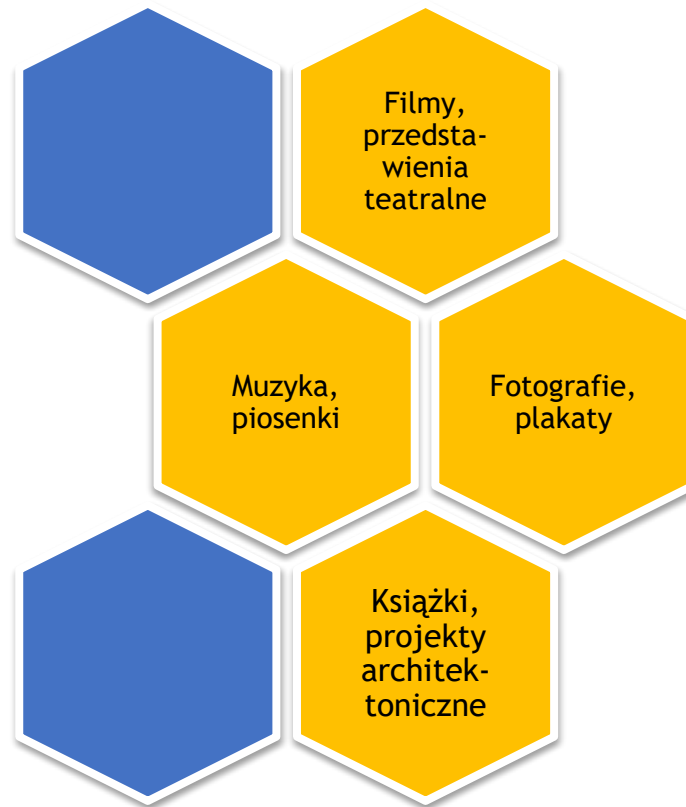
JAK DZIAŁA
PRAWO AUTORSKIE?

[Jak działa prawo autorskie?](#)
Autor: [Centrum Cyfrowe](#)
Licencja: [CC BY-SA 3.0](#)

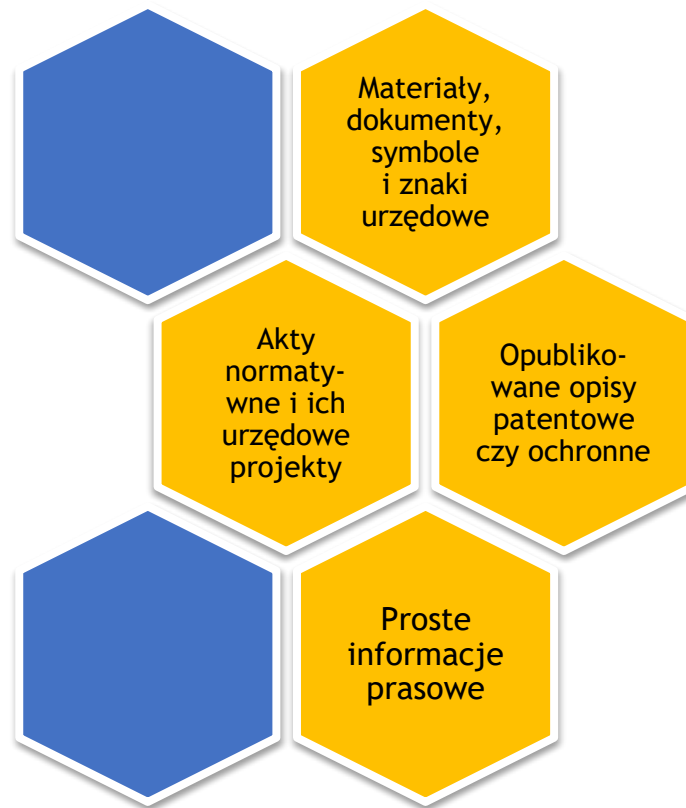
Prawo autorskie

Prawo autorskie dotyczy
w szczególności:

Prawo autorskie

Z tych utworów
możemy korzystać
do woli!

Prawo autorskie → Domena Publiczna

Domena Publiczna

- Dobro wspólne całego społeczeństwa, a nawet całej ludzkości. Składają się na nią: dziedzictwo kulturowe, wspólny język, wspólna wiedza i wymieniane informacje czy środowisko naturalne i krajobraz
- Zdrowa i prosperująca domena publiczna to społeczny i ekonomiczny dobrobyt
- Narzędzie gwarantowania dostępu do nauki, edukacji i kultury
- [KOED](#) - [Manifest Domeny Publicznej](#)
- Dzień Domeny Publicznej - 1 stycznia

Jak korzystać z Domeny Publicznej?

[Jak korzystać z domeny publicznej? #BezSpiny](#)

Autor: [Centrum Cyfrowe](#)
Licencja: [CC BY 3.0](#)

Licencje Creative Commons

- Gotowe rozwiązanie prawne, z których można skorzystać od razu bez konieczności przygotowania własnej treści licencji
- „Wszystkie prawa zastrzeżone” → „Pewne prawa zastrzeżone”
- Oferują różnorodny zestaw warunków licencyjnych - swobód i ograniczeń, które składamy niczym klocki, by określić zasady, na których udostępniamy swoje dzieło
- Wszystkie licencje i narzędzia oferowane przez Creative Commons są darmowe
- [Jak znaleźć materiały na licencjach CC?](#)

Licencje Creative Commons

Cztery podstawowe warunki licencji CC to:

Uznanie autorstwa. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne pod warunkiem, że zostanie przywołane nazwisko autora pierwowzoru.

Użycie niekomercyjne. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne jedynie do celów niekomercyjnych.

Na tych samych warunkach. Wolno rozprowadzać utwory zależne jedynie na licencji identycznej do tej, na jakiej udostępniono utwór oryginalny.

Bez utworów zależnych. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór jedynie w jego oryginalnej postaci – tworzenie utworów zależnych nie jest dozwolone.

Licencje Creative Commons

Uznanie autorstwa 4.0

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne 3.0 Polska

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 4.0

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Bez utworów zależnych 4.0

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

[Jak wybrać licencję?](#)

Licencje Creative Commons

Uznanie autorstwa 4.0

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne 3.0 Polska

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 4.0

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Bez utworów zależnych 4.0

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0

Przystępne podsumowanie

Tekst licencji

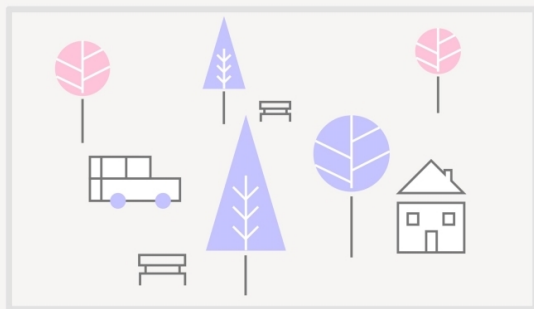
Licencje Creative Commons

- CC0 - umożliwiająca zrzeczenie się praw autorskich i praw pokrewnych
- Może być wykorzystywana wszędzie tam, gdzie jest pożądany brak jakichkolwiek praw do utworu - przykładowo do oficjalnych materiałów instytucji publicznych lub w odniesieniu do danych

Licencje Creative Commons

JAK OZNACZAĆ POPRAWNIE MATERIAŁ NA ?

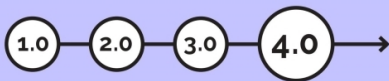

1 Jesienny krajobraz miejski 2 by Anna 3 CC BY-SA

- 1 TYTUŁ**
(z linkiem do oryginalnego utworu)
- 2 AUTOR**
(lub nazwa użytkownika, z linkiem do strony autora, jego kanału, bloga, itd.)
- 3 LICENCJA**
(z linkiem)

Licencje Creative Commons

WERSJE LICENCJI

Numery przy licencjach oznaczają ich wersje. Im wyższy numer tym nowsza licencja (najnowsze to 4.0). Licencje nie różnią się warunkami, ale są z czasem lepiej dostosowane do zmian w prawie i do potrzeb odbiorców.

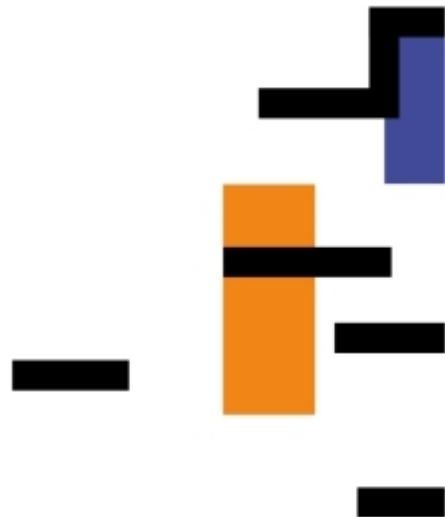
Najnowsze licencje upraszczają sposób, w jaki należy oznaczać autorów i są lepiej dostosowane do specyfiki baz danych, dlatego warto dla nowych utworów korzystać z wersji 4.0.

Gdzie szukać więcej informacji?

- [Przewodnik po prawie autorskim](#)
- [Krótki kurs własności intelektualnej. Materiały dla uczelni](#)
- [K. Siewicz, Prawo autorskie w edukacji: jak unikać naruszeń](#)
- [Creative Commons Polska](#)
- [Pomocnik Prawny](#)
- [Otwartość w publicznych instytucjach kultury](#)
- [Najlepsze infografiki o prawie autorskim, licencjach Creative Commons i domenie publicznej w jednym miejscu](#)
- [Biblioteki w czasie pandemii a prawo autorskie](#)
- [N. Mileszyk, Prawo autorskie w pracy zdalnej bibliotekarza](#)
- [P. Czerniawski, J. Lipszyc, M. Wilkowski, Pierwsza pomoc w prawie autorskim: przewodnik](#)

Poradnik oceny jakości i wiarygodności informacji

- [Poradnik oceny jakości i wiarygodności informacji elektronicznej](#)
- Autorka - Agnieszka Wojak, Uniwersytet Jagielloński
- Użyteczne informacje i narzędzia, przydatne podczas krytycznej ewaluacji informacji czerpanej z Internetu, nie tylko tej naukowej

Poradnik oceny jakości i wiarygodności informacji

- Autorstwo - odpowiedzialność za opublikowaną treść, możliwość weryfikacji autora
- Aktualność - stopień zgodności informacji ze stanem rzeczywistym w momencie wykorzystania
- Dokładność - stopień szczegółowości informacji, adekwatność do poziomu wiedzy odbiorcy
- Obiektywność - oparcie informacji na faktach oraz podanie jej w sposób bezstronny
- Relewantność - stopień zgodności informacji z potrzebami informacyjnymi użytkownika
- Wiarygodność - zgodność informacji z prawdą, wiarygodność źródła jej pochodzenia

Znaczenie otwartości

Otwarta edukacja

- Aktywizacja odbiorców, wspieranie kreatywności
- „Nie wiemy do końca, co z tym zrobić, ale mamy za to pewność, że coś jest na rzeczy, więc chcemy podzielić się z innymi i zobaczyć, co oni potrafią z tym zrobić”
- Wyrównanie szans edukacyjnych, większe zaangażowanie w proces edukacyjny
- [Rekomendacja numer 1836 \(2008\) Rady Europy](#) - OZE jako metoda zwalczania cyfrowego wykluczenia i wyrównywania szans edukacyjnych

Znaczenie otwartości

Otwarta nauka

- Łatwiejsza dostępność informacji - brak barier
- Większa przejrzystość procesu naukowego
- Zwiększenie efektywności pracy naukowej oraz szybkości wymiany informacji
- Zwiększenie widoczności danego dzieła oraz jego cytowalności
- Zwiększenie rozpoznawalności danego badacza, szansa na nowe kontakty naukowe

Więcej: [P. Szczęsny, Otwarta nauka, czyli dobre praktyki uczonych](#)

Znaczenie otwartości

„Otwartość danych dotyczących sekwencji genów SARS-CoV-2 ma kluczowe znaczenie dla szybkiego reagowania na największe od bardzo, bardzo długiego czasu zagrożenie dla zdrowia ludzkości”

Rolf Apweiler, jeden z dyrektorów
European Bioinformatics Institute (EBI)

Otwarte Zasoby Edukacyjne

- Otwarte Zasoby Edukacyjne (Open Educational Resources - w skrócie OER) to powszechnie dostępne zasoby udostępniane swobodnie, za darmo wraz z prawem do ich dalszego wykorzystywania i adaptacji
- Termin ten po raz pierwszy został użyty podczas Forum poświęconego wpływowi otwartych programów szkoleniowych dla szkolnictwa wyższego w krajach rozwijających się przy UNESCO w roku 2002

Otwarte Zasoby Edukacyjne

Rodzaje:

- proste obiekty cyfrowe, np. grafiki, prezentacje
- zdigitalizowane zbiory bibliotek cyfrowych
- otwarte encyklopedie, np. Wikipedia
- archiwa internetowe różnych zasobów edukacyjnych
- otwarte podręczniki i lektury
- materiały instruktażowe, notatki, sylabusy
- otwarte kursy
- otwarte narzędzia wspomagające dydaktykę

Otwarte Zasoby Naukowe

- Otwarte zasoby naukowe - publikacje naukowe tworzone i udostępniane w otwartym dostępie, zgodnie z dwoma kanałami komunikacji: „zielonym” (publikowanie w czasopismach o płatnym dostępie i archiwizowania kopii w repozytoriach OA) oraz „złotym” (publikowanie w czasopismach OA)

Gdzie wyszukiwać? - przykłady

- [OER Commons](#) - bezpłatny dostęp do materiałów edukacyjnych tworzonych przez nauczycieli z całego świata (głównie materiały anglojęzyczne)
- [BASE](#) - jedna z najlepszych wyszukiwarek zasobów naukowych
- [CEON Agregator](#) - wspólny punkt dostępu do zasobów polskich otwartych repozytoriów naukowych
- [GitHub](#) - platforma do przechowywania i upubliczniania kodu
- [Internet Archive](#) - światowe archiwum internetowe wszelkiej ludzkiej wiedzy

Otwarte zasoby - przykłady

- [The World Factbook](#) - katalog informacji statystycznych oraz faktów na temat współczesnego świata i wszystkich państw
- [Open Access at ESA](#) - materiały zbierane przez Europejską Agencję Kosmiczną na otwartej licencji
- [The Greats](#) - skarbiec starannie wybranych, zaangażowanych społecznie materiałów wizualnych
- [Labib](#) - portal prowadzony przez bibliotekarzy i bibliotekarki z inspiracjami na działania, wydarzenia, projekty

Przydatne linki

- [Uwolnij naukę](#)
- [Otwarta Nauka](#)
- [EBIB - Numer 125 „Numer 125 - Otwarta nauka i edukacja”](#)
- [KOED - Publikacje o otwartości](#)
- [Otwarte Zasoby Edukacyjne - szukaj, twórz, dziel się. Przewodnik online](#)
- [Efektywne \(wy\)korzystanie otwartych zasobów edukacyjnych - kurs online](#)
- [Open Acces - Otwarta Nauka - kurs online](#)
- [Otwarte zasoby naukowe i edukacyjne - kurs otwarty dla wszystkich chętnych](#)
- [Otwarte Zasoby Edukacyjne w edukacji wyższej - cykl webinarów](#)
- [Otwarte Zasoby - strona Kamila Śliwowskiego](#)
- [Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia - linki dziedzinowe](#)

Autor: Ewa Witkowska, CC BY-SA 4.0
Scenariusz warsztatu został opracowany na podstawie
scenariusza Iwony Sójkowskiej na licencji CC BY 4.0

**SPOŁ
ED**
W BIBLIOTECE

Fundacja Centrum Cyfrowe
ul. Chmielna 24/2, 00-020 Warszawa
kontakt@centrumcyfrowe.pl